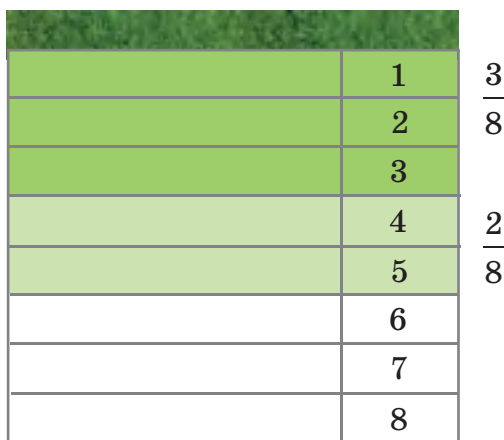

§ 5. Складанне і адніманне звычайных дробаў

Задача 1. Да абеду было адрамантавана $\frac{3}{8}$ прама-лінейнай бегавой дарожкі, а пасля абеду — $\frac{2}{8}$ дарожкі (рыс. 10). Якую частку дарожкі адрамантавалі за дзень?

Рысунк 10

Рашэнне.

Для рашэння задачы трэба скласці ўсе часткі дарожкі, якія адрамантавалі. Атрымаем, што колькасць роўных частак роўная суме частак, адрамантаваных да абеду і пасля абеду: $3 + 2$. Кожная з трох і дзвюх частак роўная адной восьмай усёй дарожкі, значыць, вынік складання — дроб $\frac{5}{8}$. Яго лічнік роўны суме лічнікаў дадзеных дробаў, а назоўнік роўны назоўніку дадзеных дробаў, гэта значыць

$$\frac{3}{8} + \frac{2}{8} = \frac{3+2}{8} = \frac{5}{8}.$$

Правіла складання дробаў з аднолькавымі назоўнікамі

Пры складанні дробаў з аднолькавымі назоўнікамі лічнікі дробаў складваюць, а назоўнік пакідаюць тым самым, гэта значыць для складання дробаў трэба:

1) скласці лічнікі дадзеных дробаў і суму запісаць у лічнік новага дробу;

2) у назоўнік новага дробу запісаць ранейшы назоўнік;

3) калі можна:

- скараціць атрыманы дроб;
- вылучыць цэлую частку з няправільнага дробу.

Прыклады:

$$\frac{2}{9} + \frac{5}{9} = \frac{2+5}{9} = \frac{7}{9};$$

$$\frac{1}{15} + \frac{2}{15} + \frac{5}{15} = \frac{1+2+5}{15} = \frac{8}{15}.$$

Задача 2. На сняданак з'елі $\frac{5}{8}$ батона, а на вячэру — на $\frac{3}{8}$ батона менш. Якую частку батона з'елі на вячэру?

Рашэнне.

Для рашэння задачы трэба ад ліку $\frac{5}{8}$ адняць лік $\frac{3}{8}$. Ад пяці аднолькавых частак адняць тры

такія самыя часткі, атрымаем дзве такія самыя часткі. Кожная з гэтых частак ёсць адна восьмая ўсяго батона, значыць, вынік аднімання роўны дробу $\frac{2}{8}$. Яго лічнік роўны рознасці лічнікаў памяншаемага і аднімаемага, а назоўнік роўны назоўніку дадзеных дробаў, гэта значыць

$$\frac{5}{8} - \frac{3}{8} = \frac{5 - 3}{8} = \frac{2}{8} = \frac{1}{4}.$$

Правіла аднімання дробаў з аднолькавымі назоўнікамі

Пры адніманні дробаў з аднолькавымі назоўнікамі ад лічніка памяншаемага аднімаюць лічнік аднімаемага, а назоўнік пакідаюць тым самым, гэта значыць для аднімання дробаў трэба:

1) адняць ад лічніка памяншаемага лічнік аднімаемага і рознасць запісаць у лічнік новага дробу;

2) у назоўнік новага дробу запісаць ранейшы назоўнік;

3) калі можна:

- скараціць атрыманы дроб;
- вылучыць цэлую частку з няправільнага дробу.

Прыклад:

$$\frac{9}{20} - \frac{7}{20} = \frac{9 - 7}{20} = \frac{2}{20} = \frac{1}{10}.$$

Правила складання (аднімання) дробаў з рознымі назоўнікамі

Каб скласці (адняць) дроби з рознымі назоўнікамі, трэба прывесці іх да агульнага назоўніка, а затым прымяніць правіла складання (аднімання) дробаў з аднолькавымі назоўнікамі.

Прыклады:

$$\frac{2}{3} + \frac{3}{5} = \frac{2 \cdot 5}{3 \cdot 5} + \frac{3 \cdot 3}{5 \cdot 3} = \frac{10 + 9}{15} = \frac{19}{15} = 1 \frac{4}{15};$$
$$\frac{3}{14} - \frac{2}{21} = \frac{3 \cdot 3}{14 \cdot 3} - \frac{2 \cdot 2}{21 \cdot 2} = \frac{9 - 4}{42} = \frac{5}{42}.$$

109. Выканайце дзеянне, выкарыстоўваючы правіла складання або аднімання дробаў з аднолькавымі назоўнікамі:

а) $\frac{1}{7} + \frac{3}{7},$	б) $\frac{4}{10} + \frac{3}{10},$	в) $\frac{5}{9} + \frac{2}{9},$
$\frac{7}{20} + \frac{7}{20},$	$\frac{5}{12} + \frac{1}{12},$	$\frac{2}{15} + \frac{7}{15},$
$\frac{8}{15} - \frac{2}{15},$	$\frac{7}{9} - \frac{1}{9},$	$\frac{7}{12} - \frac{5}{12},$
$\frac{19}{40} - \frac{3}{40};$	$\frac{14}{25} - \frac{4}{25};$	$\frac{23}{60} - \frac{13}{60}.$

110. Выканайце дзеянні, выкарыстоўваючы правілы складання і аднімання дробаў з аднолькавымі назоўнікамі:

а) $\frac{5}{18} + \frac{3}{18} + \frac{1}{18},$	б) $\frac{4}{25} + \frac{2}{25} + \frac{9}{25},$
$\frac{9}{13} - \frac{3}{13} - \frac{4}{13};$	$\frac{10}{17} - \frac{1}{17} - \frac{2}{17}.$

111. Виконайте дзєянне, прымяніўшы правіла складання або аднімання дробаў з рознымі назоўнікамі:

а) $\frac{1}{3} + \frac{2}{7}$, $\frac{7}{10} - \frac{3}{5}$, $\frac{3}{8} + \frac{9}{20}$;

б) $\frac{4}{9} + \frac{1}{5}$, $\frac{5}{6} - \frac{1}{2}$, $\frac{11}{20} + \frac{7}{15}$;

в) $\frac{2}{3} - \frac{2}{5}$, $\frac{1}{2} + \frac{5}{8}$, $\frac{5}{9} - \frac{5}{12}$;

г) $\frac{3}{5} - \frac{4}{7}$, $\frac{4}{9} + \frac{4}{27}$, $\frac{7}{12} - \frac{3}{20}$;

д) $\frac{5}{9} + \frac{2}{7}$, $\frac{6}{7} - \frac{14}{49}$, $\frac{5}{6} - \frac{8}{15}$;

е) $\frac{5}{6} + \frac{4}{5}$, $\frac{19}{60} - \frac{3}{20}$, $\frac{13}{15} - \frac{13}{20}$;

ё) $\frac{5}{7} + \frac{7}{9}$, $\frac{29}{60} - \frac{7}{30}$, $\frac{5}{42} + \frac{10}{63}$;

ж) $\frac{3}{4} + \frac{5}{9}$, $\frac{7}{8} - \frac{5}{24}$, $\frac{7}{24} + \frac{11}{40}$.

112. Знайдзіце значэнне лікавага выразу, выкарыстоўваючы правілы складання і аднімання дробаў:

а) $\frac{3}{8} + \frac{1}{4} + \frac{5}{12}$;

г) $\frac{2}{3} - \frac{2}{5} + \frac{1}{4}$;

б) $\frac{1}{2} + \frac{1}{3} - \frac{2}{5}$;

д) $\frac{7}{15} + \frac{2}{5} - \frac{2}{3}$;

в) $\frac{5}{6} - \frac{3}{16} + \frac{5}{12}$;

е) $\frac{1}{4} + \frac{5}{6} - \frac{5}{12}$.

113. Знайдзіце значэнне лікавага выразу:

а) $\left(\frac{7}{20} + \frac{3}{10}\right) - \left(\frac{1}{8} + \frac{3}{16}\right), \quad \frac{3}{10} + \frac{11}{100} - \frac{1}{5};$

б) $\frac{11}{18} - \frac{3}{24} - \left(\frac{5}{36} + \frac{1}{12}\right), \quad \frac{79}{100} - \frac{11}{100} - \frac{2}{25}.$

114. Вызначце, значэнне якога выразу большае:

а) $\frac{1}{3} + \frac{1}{5}$ або $\frac{1}{2} + \frac{1}{4};$ б) $\frac{1}{3} - \frac{1}{5}$ або $\frac{1}{2} - \frac{1}{4}.$

115. Рашыце ўраўненне, выкарыстоўваючы залежнасці паміж кампанентамі дзеянняў:

а) $x + \frac{7}{18} = \frac{13}{24};$ г) $y - \frac{9}{20} = \frac{5}{8} - \frac{3}{10};$

б) $\frac{11}{16} + m = \frac{17}{20};$ д) $x - \frac{3}{5} = \frac{2}{9};$

в) $\frac{8}{15} - k = \frac{2}{9};$ е) $n + \frac{3}{20} = \frac{7}{12} + \frac{1}{9}.$

116. Знайдзіце карань ураўнення, выкарыстоўваючы алгарытм:

а) $\frac{3}{4} - \left(\frac{7}{8} - a\right) = \frac{1}{8};$ в) $\frac{3}{4} - \left(x + \frac{1}{12}\right) = \frac{1}{5};$

б) $\left(\frac{5}{6} - n\right) - \frac{1}{3} = \frac{5}{12};$ г) $\frac{2}{3} - \left(x - \frac{1}{21}\right) = \frac{2}{7}.$

Рашыце задачы.

117. За кожную гадзіну першая труба напаўняе $\frac{1}{4}$ басейна, а другая — $\frac{1}{3}$ басейна. Якую частку басейна напаўняюць абедзве трубы за 1 г сумеснай працы?

118. Першая брыгада можа выканаць за дзень $\frac{1}{8}$ задання, а другая — $\frac{1}{6}$ задання. Якую частку задання выканаюць дзве брыгады за адзін дзень сумеснай працы?
119. Урок доўжыцца $\frac{3}{4}$ г, перапынак — $\frac{1}{6}$ г. Якую частку гадзіны доўжыцца ўрок з перапынкам?
120. Трактарная брыгада ў першы дзень узарала $\frac{7}{30}$ участка, у другі дзень — $\frac{2}{5}$ участка, а ў трэці дзень — астатнія 220 га. Знайдзіце плошчу ўчастка.
121. У адной каробцы $\frac{1}{2}$ кг цукерак, у другой — на $\frac{1}{4}$ кг менш. Колькі кілаграмаў цукерак у дзвюх каробках?
122. У першы дзень група выканала $\frac{7}{12}$ задання, а ў другі дзень — на $\frac{4}{15}$ менш, чым у першы. Якую частку задання выканала група за два дні?
123. Таксі рухалася да прыпынку $\frac{3}{5}$ г, а шлях, што заставаўся, заняў на $\frac{1}{20}$ г менш. Колькі часу заняў увесь маршрут, калі на прыпынак таксі спатрэбілася $\frac{1}{12}$ г?
124. Турыст зрасходаваў за першы тыдзень $\frac{4}{15}$ ад запасу круп, за другі тыдзень яму ўдалося

скараціць расход круп на $\frac{1}{20}$ першапачатковага запасу. Якую частку круп турыст зрасходаваў за два тыдні? Якая частка круп у яго засталася?

125. Запішыце, якую частку меншая адзінка вымярэння складае ад большай:

а) 3 дм = ... м, 5 мм = ... дм, 202 м = ... км;

б) 105 г = ... кг, 25 кг = ... ц, 7 кг = ... т;

в) 13 дм² = ... м², 100 см² = ... м², 7 м² = ... км².

Рашыце задачы.

126. У тэатральным гуртку займаюцца 28 чалавек. Дзяўчынкі складаюць $\frac{4}{7}$ ад усіх удзельнікаў гуртка. Колькі хлопчыкаў займаецца ў тэатральным гуртку?

127. Цягнік прайшоў $\frac{3}{7}$ усяго шляху, што склала 105 км. Якая даўжыня ўсяго шляху?

128. Кавалак бронзы масай 20 кг утрымлівае 18 кг медзі. Якую частку гэтага кавалка складае медзь?

129. У першы дзень падарожжа веласіпедысты праехалі $\frac{3}{5}$ усяго шляху, а ў другі — астатнія 20 км. Чаму роўны ўвесь шлях?

Правер сябе!

Назавіце прапушчаныя словы (1–3).

1. Пры складанні дробаў з аднолькавымі назоўнікамі лічнікі дробаў ... , а назоўнік...

2. Пры адніманні дробаў з аднолькавымі назоўнікамі трэба:

а) адняць ад лічніка памяншаемага лічнік аднімаемага і запісаць у ... новага дробу;

б) у назоўнік новага дробу запісаць ... назоўнік;

в) калі можна, ... атрыманы дроб.

3. Каб скласці (адняць) дробы з рознымі назоўнікамі, трэба прывесці іх да агульнага ... , а затым прымяніць правіла складання (аднімання) дробаў з ... назоўнікамі.

130. Выканайце дзеянні, выкарыстоўваючы правілы складання і аднімання дробаў з аднолькавымі назоўнікамі:

а) $\frac{1}{9} + \frac{5}{9}$, $\frac{6}{25} + \frac{9}{25}$, $\frac{21}{100} + \frac{29}{100}$;

б) $\frac{17}{20} - \frac{9}{20}$, $\frac{39}{50} - \frac{9}{50}$, $\frac{2}{9} + \frac{7}{9}$;

в) $\frac{41}{49} + \frac{8}{49}$, $\frac{6}{35} + \frac{29}{35}$, $\frac{8}{15} + \frac{4}{15} + \frac{1}{15}$.

131. Выканайце дзеянне, выкарыстаўшы правіла складання або аднімання дробаў з рознымі назоўнікамі:

а) $\frac{2}{7} - \frac{1}{8}$, $\frac{7}{36} + \frac{1}{6}$;

г) $\frac{6}{35} - \frac{2}{49}$, $\frac{19}{45} - \frac{7}{60}$;

б) $\frac{3}{4} - \frac{2}{7}$, $\frac{8}{9} + \frac{2}{3}$;

д) $\frac{4}{121} + \frac{4}{77}$, $\frac{15}{36} - \frac{7}{60}$;

в) $\frac{8}{9} - \frac{1}{2}$, $\frac{11}{25} + \frac{4}{5}$;

е) $\frac{5}{27} - \frac{4}{24}$, $\frac{20}{21} - \frac{13}{35}$.

132. Знайдзіце значэнне лікавага выразу:

а) $\frac{2}{5} + \frac{1}{2} + \frac{3}{10}$;

в) $\frac{7}{24} - \frac{7}{60} + \frac{7}{36}$;

б) $\frac{5}{18} - \frac{1}{6} + \frac{1}{3}$;

г) $\frac{8}{33} + \frac{7}{44} - \frac{6}{55}$.

133. Рашыце ўраўненне:

а) $x + \frac{7}{12} = \frac{17}{20}$;

в) $\frac{5}{6} - n = \frac{3}{8}$;

б) $\frac{11}{25} + m = \frac{19}{30}$;

г) $y - \frac{7}{24} = \frac{5}{9} + \frac{1}{12}$.

Рашыце задачы.

134. Дзве трубы за гадзіну напаўняюць $\frac{1}{8}$ басейна.

Праз першую трубу за гадзіну напаўняецца $\frac{1}{12}$ басейна. Якая частка басейна напаўняецца за гадзіну другой трубай?

135. Цыстэрну можна напоўніць бензінам адной помпай за 4 г, а з дапамогай другой помпы — за 2 г. Якая частка цыстэрны запоўніцца, калі абедзве помпы будуць працаваць адначасова 1 г?

136. Адзін клас сабраў $\frac{37}{250}$ т макулатуры, а другі — на $\frac{9}{125}$ т больш. Колькі тон макулатуры сабралі абодва класы разам?

137. Два камбайнеры за 1 дзень сумеснай працы ўбралі $\frac{2}{3}$ поля. Першы камбайнер убраў

$\frac{1}{2}$ поля. Яку частку поля ўбраў другі камбайнер?

138. У першы дзень Дзіма прачытаў $\frac{5}{8}$ усёй кнігі. Яку частку кнігі Дзіме засталася прачытаць у другі дзень?

139. Студэнт патраціў на набыццё смартфона $\frac{5}{14}$ заробленых грошай, а на набыццё веласіпеда — $\frac{3}{7}$. Колькі грошай зарабіў студэнт, калі смартфон таннейшы за веласіпед на 280 р.?

Рашыце задачу Піфагора.

Кажуць, што на пытанне пра тое, колькі ў яго вучняў, старажытнагрэчаскі матэматык Піфагор адказаў так: «Палова маіх вучняў вывучае матэматыку; чвэрць вывучае прыроду, сёмая частка праводзіць час у маўклівым разважанні, астатнюю частку складаюць 3 панны». Колькі вучняў было ў Піфагора?

§ 6. Складанне і адніманне змешаных лікаў

Пры складанні і адніманні змешаных лікаў цэлыя і дробавыя часткі складаюцца (аднімаюцца) асобна. Разгледзім розныя прыклады і вылучым асаблівыя выпадкі (табл. 1).